

Kulturhistorisk byggnadsinventering Alsvik, Svartsö

Kundvals- och finansieringsavdelningen
Kulturenheten
2011-2012

Bakgrund

Byggnadsinventeringen är framtagen för att fungera som kunskapsunderlag och vägledning vid t ex bygglov- och planärenden.

Omfattning och innehåll

Inventeringen är en s k punktinventering som tar med byggnader med kulturhistoriskt värde, graderade efter en tregradig skala. I detta dokument berörs Alsvik på Svartsö. Svartsö är mellanskärgårdens största ö och ligger i den nordligaste delen av Värmdö kommun.

Inventeringen innefattar besök på plats, till viss del samtal med lokalhistoriskt kunniga, litteratur avseende skärgårdens bebyggelse samt kartmaterial från lantmäteriet. En beskrivning av byggnaderna görs på de fastigheter som anses ha kulturhistoriskt värde. Inventeringen har genomförts av Dennis Olsson, Susanna Eschricht och Linnea Skog. Samtliga värderingar har sedan diskuterats av en värderingsgrupp bestående av kommunantikvarie Magnus Rönn och byggnadsantikvarier Susanna Eschricht, Maria Mellgren och Karin Myhrberg.

Fastigheterna presenteras med fastighetsbeteckning, fotografier och bakgrundsfakta när så är möjligt. Endast de uppgifter som anses relevanta för respektive fastighet redovisas. Utifrån den samlade bedömning av litteratur, besök på plats och diskussion har en indelning i tre nivåer för det kulturhistoriska värdet gjorts. De tre nivåerna är: *Omistligt*, *kulturhistoriskt värdefullt* och *kulturhistoriskt intressant*. Som utgångspunkt för värderingen ligger värderingssystemet som Riksantikvarieämbetet tagit fram och presenterar i boken "Kulturhistorisk värdering av bebyggelse".

Kulturhistorisk klassificeringsskala av byggnader

Klass I - Omistlig

Byggnaden är av så stort värde att den inte bör utsättas för exteriöra förändringar. Byggnaden omfattas av plan- och bygglagens 8 kapitel 13 § "särskild värdefulla" och får enligt denna paragraf inte förvanskas.

Klass II – Kulturhistoriskt värdefull

Byggnaden har så betydande kulturhistoriska värden att den för framtiden bör bevaras och underhållas med stor varsamhet. Med varsamhet menas att i största utsträckning tillvarata husets befintliga kvaliteter och att inte göra större förändringar. Vissa förändringar är möjliga under förutsättning att stor hänsyn tas till byggnadens kulturhistoriska värden och karaktär. Även här är 8 kapitel 13 § tillämplig.

Klass III – Kulturhistoriskt intressant

Byggnaden är av positiv betydelse för miljön och kan genomgå förändring om hänsyn tas till byggnadens och omgivningens egenskaper och kvaliteter. Till denna kategori hör byggnader som helt eller delvis förlorat sin kulturhistoriska karaktär men som utgör historiska komplement till miljön, och där framtida förändringar kan innebära att karaktären återställs.

Historik

Alsvik finns upptagen i 1553 års jordbok som skattehemman. När Alsvik etablerades låg här en grund vik eller mar som på 1630-talets karta kallades Ahlsviksmaren, men som på grund av landhöjningen idag är en trädbeväxt sankmark.

Alsvik köptes på 1720-talet av bankokommisarien Johan Söderling som 1732 lät uppföra det ännu bevarade stenhuset. Byggnadsmaterialet togs från Stora Hästnackens tegelbruk som anlagts omkring 1730 av Söderling. Tegelbruket på ön Hästnacken var i drift i nära 100 år och levererade tegel till bl a hus på Rindö och Ramsö samt till Fredriksborgs fästning vid Oxdjupet. Stenhusets väggar är i gul puts, men de har ursprungligen varit rosa. Huset har mot sjöfasaden två våningar samt brutet sadeltak. Den för tiden ståndsmässiga herrgårdsbyggnaden har troligen hämtat stilideal från samtida herrgårdsbyggnader i rokokostil som Svindersvik eller Stora Nyckelviken. Karaktäristiskt är det brutna taket och rustiserade hörnkedjor.

Alsvik på
storskifteskartan från
1826. Alsviksmaren har
vid denna tid
blivit en liten insjö.
Kartan visar att
herrgårdsbyggnaden då
hade en
ståndsmässig trädgård
Källa: lantmateriet.se

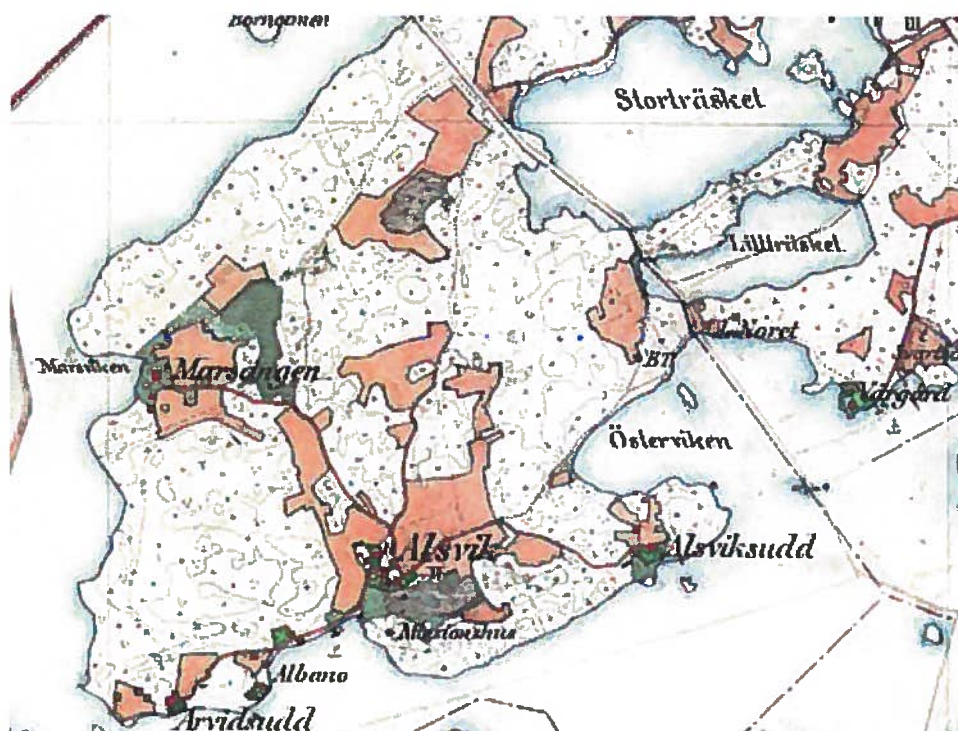
Den ursprungliga ensamgården Alsvik bildade genom hemmansklyvning så småningom en by. Vid laga skifte 1874 fanns fem hemmansägare i byn varav två fick bo kvar och tre fick flytta ut till Marsängen, Igelputten och Österängen. På ägorna fanns även torp, ett vid Daniels udd och ett båtmanstorp, kallad Noret.

Marsängen flyttade ut från Alsviks by i samband med laga skifte 1874. Gårdens väl bevarade byggnader uppfördes under senare hälften av 1800-talet samt tidigt 1900-tal.

År 1878 grundades missionsförsamlingen på Svartsö och två år senare byggdes ett missionshus vid Alsvik. Efter konvertikelpakatets upphävande 1858 blomstrade frikyrkorörelsen, inte minst i skärgården där rörelsen fick starkt fäste. Till Missionsförbundet kallades Carl Ulltin (1854-1938) som predikant och föreståndare på Svartsö. Han var en av de ledande personerna i församlingen och verkade som predikant fram till 1889. Till en början hölls bönemötena i hemmen men då församlingen växte fanns ett behov av ett eget bönehus. En av de drivande krafterna var August Södergren i Alsvik som upplät mark för bygget på den s.k Trädgårdsudden. För att få pengar till bönehuset hölls auktion där man sänkte klockor och ringar. Allt grovt timmer skänktes av befolkningen i trakten, som utförde det mesta av arbetet gratis. Byggmästare var E Olsson i Abborrvass. Den 12 september 1880 var missionshuset vid Alsvik färdigt för invigning. Hela hamnen var denna dag täckt av roslagsskutor och mindre båtar. Missionsförbundet hade sin blomstringstid under första hälften av 1900-talet. Församlingen omfattade öarna Lådna, Hjälmo, Karklö och Gällnö. Medlemmarna kom seglande eller roende till mötena. Missionshuset blev ett slags kulturellt centrum för bygden med gudstjänster, syföreningar och en omfattande ungdomsverksamhet. Missionsförbundet upplöstes 1974 efter decennier av en tynande verksamhet.

Halvön som ligger öster om Alsvik kallas idag Alsviks udd. Det ursprungliga namnet var Danielsudden, efter den man som innan skiftena hade ett torp här. Av torpet finns idag bara det man tror är grundstenarna kvar. Bebyggelsen som idag finns på Alsviks udd är ett resultat av laga skifte i Alsvik 1872 då en del av Alsviks gård utflyttades till udden. I familjen Södergrens regi började gården ta emot pensionatsgäster 1909 och från sjösidan (syd) sett domineras udden idag av det som en gång var Södergrens pensionat - en stor, röd byggnad med brutet tak, frontespis och takkupor. Byggnaden byggdes om och till under 1920-talet. Det sägs att man sågade den gamla byggnaden i fyra delar, flyttade ut hörnen och återanvände dem i en betydligt större byggnad. Som ett komplement till huvudbyggnaden uppfördes under 1920- och -30-talen små hus i närheten som användes för uthyrning. Strax norr om Alsviks udd, på andra sidan Norsviken ligger fortfarande det gamla båtmanstorpets kvar, kallad Noret. Det är troligen från slutet av 1700-talet. Enligt 1825 års karta fanns här även en backstuga vid gränsen till Själviks ägor. Platsen för backstugan kallas på senare kartor för Lilla Noret.

Väster om Själviks brygga ligger Svartsös första sommarhus från sekelskiftet 1900. Det första huset på platsen ska enligt uppgift ha uppförts under Stockholmsutställningen 1897 som ett exempel på "sommarboende i skärgården". Byggnaden ska ha köpts på plats av teaterdirektör Calmén som efter utställningen ska ha forslat ut den till dess nuvarande plats. Ytterligare ett litet sommarhuse på tomten i fantasifull utformning har ursprungligen fungerat som "lekstuga" åt den dåvarande familjens dotter. På fastigheten intill ligger ytterligare en sommarvilla, uppförd under 1910-tal i nationalromantisk stil. Teaterdirektör Collins herrgårdsliknande villa, byggd 1910, utmärker sig som en av de mer storslagna och påkostade sommarvillorna i mellanskärgården. Till villan hörde växthus, stor trädgård, personalbostäder bl a en trädgårdsmästarvilla, vattentorn och till och med ett vindkraftverk. Villan är också känd som Assi Domäns semesterhem. Assi Domän tog över villan 1949 och under senare år har man drivit ett pensionat i villan men som numera är stängt.

Alsvik på den
häradsekonomiska
kartan från 1901-06.
Källa: lantmateriet.se

Områdets karaktär

Alsvik domineras av det för mellanskärgården märkliga stenhuset från 1730-talet som än idag ger ett ståtligt intryck. Byggnaden bär drag av samtida herrgårdsbyggnader i rokokarkitektur. Huset ligger i en sluttning till det krön som utgör platsen för det ursprungliga Alviks by. Två byggnader står i vinkel mot stenhuset likt ett par flyglar och bidrar till herrgårdskaraktären. Grusvägen som löper utmed den före detta trädgården är upp mot byggnaderna kantad av en allé av mycket gamla hamlade askar. Gården har för skärgården ett typiskt läge på ett högre parti och är omgärdad av före detta odlingsmarker som idag hålls öppna genom bete eller slätter. Norrut sträcker sig gårdsmiljön med flera ekonomibyggnader varav en ladugårdslänga samt ett tidigare magasin är ombyggt till bostadshus. Grusvägen leder in vid sidan av gården, gör en sväng in och mot husen och genomkorsar sedan gårdsplanen. Genom avstyckningar vid 1900-talets första hälft har ytterligare bostadshus väster och norr om gården tillfogats byn. Typiska trädgårdsväxter som syrener och fruktträd omgärdar och avskärmar bostadshusen från varandra.

Marsängen ligger invid en skyddad vik. Gårdens byggnader håller en ålderdomlig karaktär, flera med synlig stomme av liggtimmer bestruken med faluröd färg. I miljön finns flera äldre träd, främst askar, kring gårdstunet. Några har tidigare varit hamlade. I övrigt förekommer trädgårdsväxter sparsamt. Den före detta odlingsmarken som hålls öppen genom slätter har kvar spår av öppna diken som förr delade av ängs- och åkermark. Invid odlingsmarken finns friväxande storkroniga ekar. Grusvägen från Alsvik delar gårdstunet och den odlade marken och leder sedan upp mot ladugårdsbacken. En liten brukningsväg fortsätter upp till ytterligare odlingsmark som tillhör gården.

Från vänster: Stenhuset som uppfördes 1732 och som är unikt i mellanskärgården; Missionshuset från 1880 som har spelat en central roll på ön; Collins villa uppförd 1910. Foton: Susanna Eschtricht och Dennis Olsson.

Alsviks missionshus är ett av de äldsta missionshusen i skärgården. Byggnaden är välbevarad och har behållit sin ursprungliga karaktär, en typisk frikyrkobyggnad i enkelt utförande med sadeltak, höga tvåluftsfönster för maximalt ljusinsläpp och liggande panel målad med röd slamfärg. Interiören har kvar sin sekelskifteskaraktär med bevarad planlösning och pärlspontpanel på väggarna.

På Arvidsudd och Albano finns dels agrar bebyggelse från förra sekelskiftet, dels sommarvillor från tidigt 1900-tal samt några nyare byggnader tillkomna från 1960 och framåt. Särskilt vid Arvidsudd finns flera välbevarade typiska skärgårdshemman med sadeltak belagda med tegel, mittveranda, dekorativa detaljer kring fönster och takfot och rödmålade spontpanler. Ljungströms sommarvilla som ligger i en sluttning ned mot vattnet har en närmast organisk karaktär med flera takfall över tillbyggda och påbyggda delar. De gulmålade fasaderna i spontpanel är i ursprungligt skick, liksom fönster och snickerier. Ladugårdar och fähus samt små öppna före detta odlingsmarker talar för att småskaligt jordbruk bedrivits i området, men främst präglas Arvidsudd och Albano av stora trädgårdar med fruktträd, av vilka flera gamla äppelträd finns kvar idag.

Alsviks udd är, likt resten av Svartsö, lummig och trädbevuxen med inslag av mindre betesmarker. I anslutning till öppna ytor finns framträdande, stora lövträd. Den väg som leder ut på halvön snirklar sig fram mellan de nya fastigheterna i västra delen av halvön, genom det som är kvar av den gamla gårdsmiljön och fram till det f d pensionatet. Även om pensionatsverksamheten sedan länge är nedlagd gör den sig fortfarande påmind i miljön. Pensionatsbyggnaden är mer eller mindre oförändrad och ligger i omgivande trädgård som sluttar ned mot saltsjön på halvöns sydsida. Nere vid vattnet finns en av öns äldsta sjöbodar, uppförd under 1700-talet. Den omgivande bebyggelsen är lågmäld och fortfarande underordnad den dominerande pensionatsbyggnaden

Sommarvillan Collins villa är vackert belägen på den smala landremsa som delar Lillträsk och Saltsjön och har därför vattenkontakt åt båda håll. Den ursprungliga trädgården är delvis bevarad med formklippta buxbomhäckar. Collins villa och villorna vid Själviks brygga omges av höga tallar och äldre lövträd vilket bidrar till områdets lummiga karaktär. Hela området är påtagligt format av sitt bruk som sommarnöje. Byggnaderna, deras arkitektur, placering, ålder och användning skapar tillsammans med den omgivande naturtomten en sammanhängande miljö där varje byggnad är en omistlig del.

Alsvik 1:8, Missionshuset

Byggnadsår: 1880

Historik: Något väster om Alsviks brygga ligger f.d. missionshuset, som idag kallas bygdegården, och som är ett av de äldsta missionshusen i skärgården. Huset uppfördes av öborna och med material som till stora delar skänkts av desamma. Missionshuset invigdes 1880 och fungerar idag som bygdegård och används för möten, fester, utställningar, marknader, filmvisningar m.m.

Beskrivning: Missionshuset är uppfört på en grund av kanthuggen sten. Mot öster har byggnaden förlängts och mot söder har en altan tillkommit. Stommen är klädd av liggande dubbelfasspontad panel. Hela byggnaden är rödfärgad med vita foder, knutar, detaljer, vindskivor och takfot. För att markera den äldre byggnadens utformning har knutbrädorna mot söder bevarats och dörrarna mot altanen är färg-sätta och utformade så de smälter in i fasaderna. Utvändigt kan man avläsa var den f.d. missionssalen var och invändigt är den i stort sett bevarad. Lika så är utrymmena utanför som bl.a. inrymmer kök och, i de nyare delarna, kapprum och toaletter. Byggnadens sadel- respektive pulpettak täcks av korrugerad plåt.

Kulturhistorisk klassificering och värdering: Klass II, Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde i och med dess lokalhistoriska och samhällshistoriska förankring. Som missionshus har byggnaden haft en central roll på Svartsö men även den här delen av skärgården. Denna roll har bibehållits i och med att byggnaden idag har en central plats i hembygdsföreningens arbete och verksamheter. Byggnadshistorisk och arkitekturhistoriskt är byggnaden värdefull utifrån sin bakgrund som missionshus och att byggnaden fortfarande är avläsbar och delvis välbevarad som den typen av byggnad stärker dessa värden.

Karaktär och detaljer:

- byggnadens *volym*
- byggnadens befintliga *material*
- *sockeln*, av natur- och kanthuggen sten
- takkonstruktion/-typ
(ej tillkommande takkupor)
- *fönster och dörrar*; placering, storlek och utformning
- *färgsättning*

Alsvik 1:11

Byggnadsår: 1912. Renoverat 1951.

Historik: Området väster om Alsvik kallas Albano. Här låg tidigare en affär vid bryggorna. Enligt uppgift har huset varit bostad till pastorn i missionsförsamlingen.

Beskrivning: Villa i ett och halvt plan med frontespis samt veranda åt sjösidan. Sockel i kanthuggen sten. Resvirke- eller plankstomme klädd med dubbelfasspontad gulmålad panel, ömsom stående och liggande. Fasaden delas in av vitmålade våningsband och bröstning. Sadeltak täckt av tvåkupigt tegel. Tvåluftfönster med tre rutor i varje luft samt mindre fönster under takfot samt snedställda små fönster i gavelrösten. Knutar, foder och snickeridetalljer är vitmålade. Listerna och fönsteröverstycken är kontursågade. Det tunna sadeltaket bärs upp av profilsågade taktassar och har dekorativa vindskivor.

Kulturhistorisk klassificering och värdering: Klass II. Byggnaden har trots renoveringar bibehållen volym och karaktärsdrag. Troligen tack vare att huset under senare år har återställt till ursprungligt uttryck. Karaktäristiskt är de kontursågade våningsbanden och bröstningen som delar in fasaden i fält, vilket tillsammans med den gula fasaden, ger byggnaden en viss schweizerstil. Veranda åt sjösidan, senare till-byggt, påverkar dock byggnadens ursprungliga karaktär. Förutom byggnadens miljöskapande värde har byggnaden ett lokalhistoriskt värde då den har en koppling till missionshuset.

Karaktär och detaljer:

- byggnadens volym
- byggnadens befintliga material
- sockeln, av natur- och kanthuggen sten
- takkonstruktion/-typ
(ej tillkommande takkupor)
- fönster och dörrar; placering, storlek och utformning
- färgsättning
- byggnadssignifikativa delar: snickarglädjen, blandning av paneler

Alsvik 1:11

Stuga

Byggnadsår: Troligtvis ca 1900-1910

Historik: Området väster om Alsvik kallas Albano. Här låg tidigare en affär vid bryggorna. Enligt uppgift har. Enligt uppgift bodde här ursprungligen öns lärarinna Vilma Sanqvist.

Beskrivning: Stuga (enkammarstuga) i ett plan med källare. Hög sockel av murad kanthuggen sten. Byggnaden har fasader av liggande spontad panel. Foder, knutar och vindskivor är vita. Sadeltak, täckt av tvåkupigt tegel. Tvåluftfönster med tre rutor i varje. Knutar, foder och vindskivor är vita.

Kulturhistorisk klassificering och värdering: Klass II. Den höga källare som är nästan lika hög som själva huset ger byggnaden ett speciellt utseende. Halva byggnaden har grävts in i den kraftiga sluttningen och upp till entrén leder en brant trappa. Svartsö har flera exempel på dessa typer av källarstugor varav denna byggnad är den mest karaktäristiska och välbehållna. Byggnaden är en värdefull del i fastigheten och Albano.

Karaktär och detaljer:

- byggnadens volym
- byggnadens befintliga material
- sockeln, av natur- och kanthuggen sten

Alsvik 1:11

Sjöbod

Byggnadsår:

Historik:

Beskrivning: Sjöbod i en våning som täcks av ett tegelklätt sadeltak. Putsad skorsten på taknocken. Röd locklistpanel och vita detaljer.

Kulturhistorisk klassificering och värdering:
Klass III. Miljöskapande värde.

Karaktär och detaljer:

- byggnadens volym
- takform och tegelbeklädnad
- träpanel med traditionell färgsättning

Alsvik 1:17

Byggnadsår: Troligtvis ca 1890-1900

Historik: Huset är f.d. huvudbyggnad vid en gård som omfattade både grannhuset åt väst, vid fastigheten 1:38, som ursprungligen var byk-stuga och grannfastigheten åt öst, fastigheten 1:35, som var gårdens ladugård. Vid senaste försäljningen var det ett krav från tidigare ägare att huset skulle restaureras med hänsyn till sitt arkitektoniska uttryck.

Beskrivning: Byggnaden om ett och ett halvt plan och står på en grund, med källare, av kanthuggen sten som ligger på en mot vattnet sluttande tomt. Fasaderna är röda och består främst av stående dubbelfasspontad panel med undantag av ett band runt hela fasaden. Detta band inramas och markeras av listverk och sitter mellan golvbjälklaget och takfoten. I bandet och verandan består panelen av liggande dubbel-fasspontade brädor. Profilsågade detaljer åter-finns i foder, listverk och taktassar. Samtliga detaljer är vita med undantag för fönsterkarmar och dörrar som är ljust grå. Sadeltaket täcks av tvåkupiga tegelpannor förutom det valmade pulpettak som är av bandfalsad plåt.

Kulturhistorisk klassificering och värdering: Klass II, Trots att byggnaden har mist mycket av sin patina har den restaurerats omsorgsfullt och behållit mycket av sin ursprungliga karaktär. Även den för den här typen av byggnader avgörande volymen har bibehållits och byggnadens ursprungliga omfattning är intakt. Vidare ingår huset i områdets äldre bebyggelsemönster och har således höga byggnadshistoriska och miljöskapande värden.

Karaktär och detaljer:

- byggnadens *sockel*
- byggnadens *volym*
- byggnadens *material*
- takkonstruktion/-typ

- *fönster och dörrar; placering, storlek och utformning*
- *traditionell färgsättning*
- *byggnadens subtila snickarglädje*

Alsvik 1:19

Byggnadsår: enligt uppgift, 1875

Historik: Byggnaden uppfördes som undantagsstuga till grannfastigheten Alsvik 1:118, och fungerade senare som uthyrningsstuga då det drevs pensionatsrörelse på Alsvik 1:118.

Beskrivning: Byggnaden, om 1 ½ plan, är uppförd på en sockel av kanthuggen sten. Huset har byggts till mot väst. Majoriteten av fasaderna är klädda av röd, liggande dubbelfasspontad panel, förutom i den västra tillbyggnadens andra våning samt gaveln mot norr, där panelen istället är stående, och något smalare. Delar av panelerna är ursprungliga. Foder, knutar, takfot och vindskivor är vitmålade. Snickarglädje återfinns i takfoten i form av profilsågade taktassar och sågtandade vindskivor. Sadeltaket täcks tvåkupiga tegelpannor.

Kulturhistorisk klassificering och värdering: Klass II, i ett större sammanhang, i samband med pensionatsrörelsen på det som idag är grannfastigheten, har byggnaden en mycket viktig plats för att förstå helheten och vikten av den här typen av verksamheter. Byggnaden är också relativt väl-bevarad och har ett stort miljöskapande värde för närmiljön.

Karaktär och detaljer:

- *sockeln* av kanthuggen sten
- byggnadens *volym*
- byggnadens befintliga *material*
- takkonstruktion/-typ
- *fönster* och *dörrar*; placering, storlek och utformning
- byggnadssignifikativa detaljer; *takfoten med taktassar* och *tandsågade vindskivor*
- omgivande trädgårdar och öppna ytor

Alsvik 1:20

Byggnadsår: 1910

Historik:

Beskrivning: Boningshus i en och en halv våning som vilar på en låg naturstenssockel och täcks av ett sadeltak klätt med korrugerad plåt. En putsad skorsten finns intill taknocken. Röd locklistpanel. Vita knutar, vindskivor och fönsteromfattningar. Gröna fönsterbågar. På ena långsidan finns en förstuga i två våningar, med ursprunglig glasad pardörr med diagonalt ställd spröjs. På motsatt långsida finns en tillbyggnad som vilar på en gjuten sockel och täcks av ett pulpettak. Ursprungliga tvålufts-fönster med tre rutor per luft.

På fastigheten finns ett antal uthus.

Kulturhistorisk klassificering: Klass III. Boningshus med utformning typisk för tidigt 1900-tal och med mycket av det ursprungliga uttrycket bevarat. Byggnaden har dock genomgått förändringar vilket har gjort att delar av dess äldre karaktär försvunnit. Miljöskapande värde.

Karaktär och detaljer:

- Byggnadens ursprungliga form och storlek som är avläsbar
- Naturstenssockel
- Takform
- Skorstenens placering
- Ursprungliga fönster och fönstersättning
- Träpanel med traditionell färgsättning
- Ursprunglig dörr

Alsvik 1:34

1. Stuga

Byggnadsår: Tidigt 1800-tal. Senare hopbyggd med nytt uthus/sjöbod

Historik: Fastigheten är ursprungsfastigheten som en gång byggdes av familjen Jungström (Alsvik 1:124).

Beskrivning: Enrumsstuga med ingång från gavel. Sockel av natursten. Liggtimmerstomme med avsågade knutar, locklistpanel faluröd färg. Sadeltak, täckt av enkupigt tegel. Tvålufts-, och enlufts-fönster med tre respektive fyra rutor i varje luft. Fönsterfoder, knutar och vindskivor är vita.

Kulturhistorisk klassificering och värdering: Klass III. Byggnaderna är en rest av Albanos äldre bebyggelse och har ett miljöskapande värde.

Karaktär och detaljer:

- Sockel av natursten
- Takform och tegelbeklädning
- Träpanel med traditionell färgsättning
- Fönstertyp och fönstersättning

2. Badhytt

Byggnadsår: Troligtvis sent 1800-tal - sekelskifte

Historik: Badhytten ska enligt uppgift varit allmän och tidigare stått på en badbrygga. Badhytten ska enligt uppgift ha uppförts samtidigt med missionshuset.

Beskrivning: Badhytt som är tillbyggd. Sockel av natursten. Fasaden är beklädd med liggande spontpanel. Sadeltak, täckt av pannlåt. Byggnaden har två bevarade äldre fönster med form av en spetsbåge.

Kulturhistorisk klassificering och värdering: Klass III. Byggnaderna är en rest av Albanos äldre bebyggelse och har ett miljöskapande värde.

Karaktär och detaljer:

- Sockel av natursten
- Takform
- Träpanel med traditionell färgsättning
- Ursprungliga fönster

Alsvik 1:38

1. Boningshus

Byggnadsår: 1902

Historik: Udden väster om Alsvik kallas Arvidsudd efter skutskepparen Arvid Jansson som hade sitt hemman längst ut på udden. Bostadshuset har även inrymt en post på undervåningen.

Beskrivning: Bostadshus om ett och ett halvt plan, utbyggd åt söder med inglasad förstuga överbyggd med veranda samt en enklare tillbyggd förstuga åt norr. Murad kanthuggen sten. Röd, liggande och stående dubbelfasspontad panel. Bredare panel i undre delen smalare liggande panel mellan lister och smal stående panel i gavelrösten. Sadeltak, täckt av tvåkupigt tegel. Tvåluftsfnster med tre rutor i varje luft samt diagonalställda fnster i gavelrösten flankerad av två mindre snedställt överstycke som följer takets vinkel. Fasadens ömsom liggande och stående panel delas in av profilsågade vitmålade lister. Dekorativa profilsågade detaljer i fnsteromfattningar och takfotstassar.

Kulturhistorisk klassificering: Klass II. Byggnaden har i stora drag helt behållit sin ursprungliga karaktär och utgör ett typiskt exempel på den villa som skärgårdsbönder och fiskare började bygga vid sekelskiftet 1900. Byggnaden var huvudbyggnaden vid Arvidsudd och har även rymt postkontor, vilket bidrar till byggnadens lokalhistoriska värde. Byggnaden är även en viktig del i helhetesmiljön Arvidsudd.

Karaktär och detaljer:

- byggnadens volym
- byggnadens sockel
- byggnadens befintliga material och snickeridetalljer
- takkonstruktion/-typ
(ej tillkommande takkupor)
- fnster och dörrar; placering, storlek och utformning
- färgsättning

2. Stuga

Byggnadsår: Troligtvis ca 1890-1900

Historik: Huset uppfördes från början som bykstuga, d.v.s. tvättstuga, åt det som idag är grannfastigheten Alsvik 1:17. Idag är huset kraftigt tillbyggt och moderniserat och fungerar som sommarhus.

Beskrivning: Byggnaden, om ett plan med liten vind, står till största delen på en grund av kanthuggen sten, som ligger på en, mot vattnet sluttande, tomt. Den under tidigt 1900-tal tillkomna verandan mot väst står på en träpanel-inklädd sockel. Mot norr finns en inbyggd farstukvist. Fasaderna är röda och består av ömsom locklistpanel och liggande dubbelfas-spontad panel. Där olika paneler möts, i gaveln, är den övre tandsågad. Samtliga fönster är av modern tvåluftstyp. Foder, knutar och vind-skivor är vita. Taktypen är varierande men majoriteten utgörs av ett sadeltak som täcker den äldre delen av huset, vilket är täckt av tvåkupiga tegelpannor. Även farstukvisten har tegeltak till skillnad från taket över verandan som är av korrugerad plåt.

Kulturhistorisk klassificering och värdering: Klass III, För sitt sammanhang är byggnaden intressant i och med sin historia som bykstuga. Dessutom har delar av den äldre stugan bevarats i sockel, fasader samt vissa detaljer. De renoveringar och tillbyggnader som gjorts är dock inte i samklang med byggnadens ursprungliga uttryck.

Karaktär och detaljer:

- byggnadens sockel
- byggnadens material
- den ursprungliga byggnadens takkonstruktion/-typ
- fönster och dörrar; placering, storlek
- traditionell färgsättning
- byggnadens subtila snickarglädje, skillnaderna i panelerna

3. Stuga

Byggnadsår: Troligtvis omkring 1910

Historik:

Beskrivning: Bostadshus i ett plan med inredd vind på hög sockel av huggen sten. Tillbyggnad åt öster där taket dragits ut över tillbyggnaden. Hög sockel med källare. Röd, liggande dubbelfasspontad panel. Sadeltak, täckt av tvåkupigt tegel. Tvåluftsfönster med tre rutor i varje luft och två i vindsvåning. Vitmålade knutar, vindskivor och foder.

Kulturhistorisk klassificering: Klass III. På flera håll på ön finns denna typ av källarstuga troligen uppförd omkring 1910. Byggnaden är karaktäristiskt med sin närmast kvadratiske byggnadskropp och höga sockel. Utbyggnaden påverkar dock det ursprungliga intrycket.

Karaktär och detaljer:

- byggnadens volym
- byggnadens befintliga material
- sockeln, av natur- och kanthuggen sten
- takkonstruktion/-typ
(ej tillkommande takkupor)
- fönster och dörrar; placering, storlek och utformning
- färgsättning

4. Sjöbod

Byggnadsår:

Historik:

Beskrivning: Sjöbod i en våning som täcks av ett tegelklätt sadeltak. Röd locklistpanel och vitmålade detaljer.

Kulturhistorisk klassificering: Klass III.
Miljöskapande värde.

Karaktär och detaljer:

- Takform och tegelbeklädning
- Träpanel med traditionell färgsättning

Alsvik 1:44

Byggnadsår: 1909

Historik: Byggnaden ligger nordväst om Marsängens gård, uppfördes som en del av gården och fungerade som undantagsstuga.

Kort beskrivning: Byggnaden är om ett och ett halvt plan med planlösning liknande en femdelad plan. Grunden är av kanthuggen sten förutom under tillbyggnaden mot sydväst, tillbyggd 1914, av trä. Hela huset har källare. De röda fasaderna består av stående dubbelfasspontad panel i liv, därefter delas fasaden av en tunn, vit list och blir ovan denna liggande, något bredare, dubbelfasspontad panel. I övrigt är foder, knutar, vindskivor och andra detaljer vita förutom fönsterbågarna som är gröna. Sadeltaket täcks av tvåkupigt lertegel, förutom på tillbyggnaden som är av plåt.

Kulturhistorisk klassificering och värdering: Klass II, Byggnaden är värdefull, i mycket fint skick och autentisk. Förutom tillbyggnaden 1914 har små förändringar genomförts exteriört. Som undantagsstuga har huset ett direkt sammanhang med den angränsande gården vid Marsängen och är viktig för att förstå hela den miljön.

Karaktär och detaljer:

- sockel av kanthuggen sten
- byggnadernas volymer
- byggnadernas befintliga material
- takkonstruktion/-typ
- fönster; placering, storlek och utformning
- närmiljön med stora tallar

Alsvik 1:48

Byggnadsår: 1890-tal

Historik:

Beskrivning: Byggnaden, om ett plan med vind, står på en grund av kanthuggen sten. Den ursprungliga, centrala delen av huset är en timrad enkammarstuga. Huset har byggts till med veranda mot syd och en byggnadskropp åt norr. Huvuddelarna av byggnaden är klädd med liggande dubbelfasspontade paneler, förutom i verandan samt i gavlarna där panelerna består av locklist. Hela byggnaden är rödfärgad med foder, knutar, vindskivor och andra detaljer är vita. Sadeltaket täcks av enkupiga tegelpannor förutom över verandan där det ligger korrugerad plåt.

I anslutning till stugan finns ett litet gul-vitt lusthus, som är mycket välbevarat. I samma färgsättning finns också en, lika välbevarad, liten lekstuga.

Kulturhistorisk klassificering och värdering: Klass II, Byggnad med hög autenticitet och för skärgården typiskt utseende, utbyggd i etapper (delvis redan i slutet av 1800-talet) allt efter behov men fortfarande i liten skala. Stugans ursprungliga material är välbevarade.

Lusthuset och stugan visar på två vanligt förekommande byggnadstyper i somarnöjesmiljöer omkring förra sekelskiftet, och har därmed ett byggnadshistoriskt värde. De är båda två välbevarade.

Karaktär och detaljer:

Stuga

- byggnadens sockel
- byggnadens lilla skala
- byggnadens material
- takkonstruktion och material (ej glasverandans)
(ej tillkommande takkupor)
- fönster och dörrar; placering, storlek och utformning

- traditionell färgsättning

Lusthus och stuga

- Takform, samt lusthusets spira
- Naturstenssocklar
- Träpanel
- Profilsågade snickerier
- Stugans fönsterluckor

Alsvik 1:58/1:69, Stenhuset

Byggnadsår: 1732

Historik: En tid efter ryssarnas härjningar 1719 övertogs Alsvik av bankokommissarien Johan Söderling, som uppförde stenhuset 1732. Teglet togs från Söderlings eget tegelbruk på Stora Hästnacken, söder om Svartsö. Att döma av byggnadens bevarade interiördetaljer genomgick den en invändig modernisering vid eller strax efter 1700-talets mitt. På 1790-talet köptes Alsvik av tre skärgårdsbönder, varav Jan Olsson med tiden blev ensam ägare. Olssons dotter gifte sig med bonden C O Södergren, vars ättlingar sedan dess ägt gården. I samband med laga skiftet under 1800-talet delades stenhuset i två halvor, och en mellanvägg sattes sedan upp mitt genom den centrala salen. Problemen med underhållet av Stenhuset syns redan på de bilder som finns från 1940-talet. Frontespisens rundade barockgavel revs någon gång under 1950-talet, och ersattes av ett utdraget sadeltak. På 1960-talet reparerades hela takstolskonstruktionen och taket belades med korrugerad plåt. De två lägenheterna i huvudvåningen används idag som fritidsbostäder. Även på vinden finns två separat fritidsbostäder.

Beskrivning: Stenhuset är om 2 plan med en stor vind och första plan ligger i suterräng. Huset är en tidstypisk mindre herrgårdsbyggnad i putsat tegel med mansardtak och sexdelad plan, i enlighet med franska förebilder byggd utan fönster på gavlarna i bostadsvåningen. De putsade fasaderna har artikulerats med rustiseringar kring dörrar och vid knutar samt kraftiga listverk i takfoten. Köket är förlagt till suterrängvåningen. Två symmetriskt placerade flyglar i norr inramade en kvadratisk gårdsplan. I söder anlades trädgårdskvarter och flera alléer.

Kulturhistorisk klassificering och värdering:

Klass I, Byggnaden är ett viktigt exempel på borgarklassens herrgårdar i skärgården under 1700-talet, och som ett av få stora stenhus i regionen. Stenhusets exteriör, planlösning och många interiördetaljer är välbevarade från 1700-talet, men vissa förändringar från 1800-talet är tydliga idag. Den yttre planeringen med flyglar, terrasser, trädgårdar och alléer är ännu avläsbar. Stenhuset har alltid utgjort ett landmärke från sjön, även om det nu skymms mer och mer av vegetationen. Alsvik är också intressant som gårdsbildning för ett större skärgårdsjordbruk, med bevarade, om än mer sentida, uthus och torpstugor.

Stenhuset i Alsvik utgör en symbol för Svartsö och är en ovanlig företeelse i skärgården, om byggnaden förvanskas eller försvinner skulle detta påtagligt skada, för att inte säga helt förstöra, kulturmiljön.

Tyvärr har byggnaden idag stora skador, framför allt i takfoten och putsen, vilka bör åtgärdas omgående för att förhindra värre skador.

Karaktär och detaljer:

- sockeln av natursten
- byggnadens volym
- byggnadens stomme av tegel
- byggnadens befintliga material, putsad och artikulerad fasad (ej takmaterial)
- takkonstruktion, mansardtak
- fönster och dörrar; placering, storlek och utformning
- byggnadssignifikativa detaljer; listverk i takfot, rustiseringar i fasaden, portar

Alsvik 1:58

Huvudbyggnad

Byggnadsår: okänt

Historik: Huset är en av huvudbyggnaderna vid Alsviks gård och en av de så kallade flyglarna till det välkända Stenhuset i Alsvik. Enligt uppgift ska denna byggnad ha ersatt en äldre som stått på samma plats.

Beskrivning: Byggnaden är om ett och ett halvt plan på en grund, med källare, av natursten och kanthuggen sten. Den breda byggnaden är försedd med en mittveranda åt väst och en inbyggd farstukvist, ovan vilken det finns en frontespis, åt öst. Hela byggnad-ens fasad är försedd med panel av varierande uttryck. Främst rör det sig om liggande dubbelfasspontad panel, under vilken en smalare, stående spontpanel återfinns. Panelerna skiljs åt av en tunn list i höjd med det undre fönsterfodret. Samma stående panel syns i alla gavlar. På sydsidan sitter locklist-panel. Stora delar av fasaderna är relativt nyrenoverade och har blivit tilläggsisolerade. Fasaderna är röda med foder, knutar, vindskivor och andra detaljer målade vita. Byggnaden har en del snickarglädje som syns främst vid takfoten, i form av ett brett listverk med kapitäl över knutarna, i verandan samt i farstu-kvisten. Verandan är mycket ursprunglig och välbevarad, här finns också en del fönster i original. Ett sadeltak med korrugerad plåt täcker byggnaden.

Kulturhistorisk klassificering och värdering:

Klass II, Byggnaden har ett högt kulturhistoriskt värde i och med dess lokalhistoriska förankring och som en del av Alsviks gård. Idag utgör Stenhuset i Alsvik en självklar symbol för Svartsö och denna byggnad är en uppenbar del av denna gårdsmiljö och omistlig för denna plats. Vidare har den byggnadshistoriska och miljöskapande värden. Dessutom bidrar huset till Svartsös och skärgårdens karaktär och är på så sätt stilbildande och en god representant för skärgårdens bebyggelse.

Karaktär och detaljer:

- byggnadens volym
- byggnadens befintliga material

- sockeln, av natur- och kanthuggen sten
- takkonstruktion/-typ
(ej tillkommande takkupor)
- fönster och dörrar; placering, storlek och utformning
- färgsättning
- byggnadssignifikativa delar: snickarglädjen, blandning av paneler

Alsvik 1:5

Ladugård

Byggnadsår: okänt

Historik: Ekonomibyggnaden är en lada och ladugård som tillhör en av huvudbyggnaderna vid Alsviks gård. Ett stycke norr om Alsvik ligger den samling byggnader som ursprungligen varit bruksmiljön vid gårdsfastigheten. Ladan/ ladugården är en av de få mer intakta.

Beskrivning: Byggnaden är om två plan, varav det andra är en hög loge. Ladugårds-delen är belägen i östra delen av byggnaden, resterande delen är lada, magasin och övriga utrymmen. Byggnaden har fått tillbyggnader på nord och sydsidan. Ladugårdsdelen är klädd av liggande spontpaneler och resterande delarna av stående locklist- respektive plankpaneler. Fönstren har vita foder och karmar samt svarta portar. Husets sadel- och pulpettak täcks av korrugerad plåt. Längst upp vid taknocken finns ett mönster av korslagda lister, som fungerar som ett nät i en vädringslucka.

Kulturhistorisk klassificering och värdering: Klass III, Som en del av Alsviks gård har byggnaden en viktig plats i sammanhanget. Den här typen av ekonomibyggnader börjar bli mer och mer sällsynta. Av den anledningen har den ett högt arkitektoniskt värde samt eftersom den är en fysisk lämning som berättar om Svartsöbornas näringsutövning har den ett samhällshistoriskt värde.

Karaktär och detaljer:

- byggnadens *volym*
- byggnadens *material*
- byggnadens *sockel*
- takkonstruktion
(ej tillkommande takkupor)
- *fönster* och *dörrar*; placering, storlek och utformning
- *färgsättning*

Alsvik 1:62

Byggnadsår: 1910 – 1940

Historik: Liten "torpmiljö" med stuga med ett rum och ingång i gaveln. Ortsborna kallar torpet för soldattorp, men platsen är bebyggd först efter 1906 (dvs. ej utsatt på häradskartan eller äldre kartor).

Beskrivning: Liten enrumstuga med ingång från gaveln. Sockel i murad sten med utrymme för förvaring. Locklistpanel bestruken med faluröd färg. Sadeltak täckt av tvåkupigt tegel. Tvåluft- och enluftfönster med tre rutor i varje luft. Vitmålade knutar och foder. Senare tillbyggd farstukvist och nytillkomna profilsågade vindsdivor.

På fastigheten finns ett uthus med avträde.

Kulturhistorisk klassificering och värdering: Klass III. Även om byggnaden sedan länge använts till sommarboende, speglar torpmiljön de knappa förhållanden som fortfarande kunde råda under första hälften av 1900-talet.

Karaktär och detaljer:

- Den öppna före detta brukade marken
- byggnadens volym
- sockeln, av natur- och kanthuggen sten
- träpanel med traditionell färgsättning

